

Психологічні науки

УДК 159.9

Вакуленко Юлія Віталіївна

студентка 2-го курсу магістратури

спеціальності “психологія”

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Vakulenko Yuliia

graduate student, Faculty of Psychology

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kyiv, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ КРЕАТИВНОСТІ У ОСІБ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

CREATIVITY IN ADULTS WITH MENTAL RETARDATION

Анотація: У статті розглянуті особливості креативності у осіб з розумовою відсталістю. Описані основні погляди на співвідношення креативності та інтелекту. Отримані результати дослідження, які дозволяють розробляти підходи до розвитку творчих можливостей та реалізацію творчого потенціалу осіб з розумовою відсталістю, спираючись на невербальну креативність.

Ключові слова: *розумова відсталість, креативність.*

Summary: The article describes the features of creativity in individuals with mental retardation. The basic views on the value of creativity and intelligence. The results of research that allow to develop approaches to the development and implementation of creative possibilities of the creative potential of people with intellectual disabilities, relying on non-verbal creativity.

Key words: mental retardation, creativity.

Актуальність проблеми. На даний час креативність розумово відсталих залишається «білою плямою». Результати численних досліджень зв'язку інтелекту та креативності націлені на людей з нормальним інтелектуальним розвитком. Вони виявляються суперечливими і навіть взаємовиключними[3;11].

Оскільки проблема психологічних особливостей креативності у розумово відсталих осіб не досліджена достатньою мірою та існує незначна кількість праць на цю тему, вона не втрачає своєї актуальності. Дослідження психологічних особливостей креативності у розумово відсталих дозволяє внести ще один аспект вивчення креативності, поповнити базу знань олігофренопсихології, зробити крок до розв'язання протиріч між поглядами на зв'язок креативності та інтелекту, розробляти підходи до розвитку творчих можливостей та реалізацію творчого потенціалу осіб з розумовою відсталістю.

Виклад основного матеріалу. Креативність розуміється як загальна творча здібність. Різні автори визначають здібність до творчості по-різному. Спільним у всіх визначеннях є те, що креативність визначається як здатність створювати щось з елементами новизни, оригінальності [1; 2; 3;7].

Існують три основні підходи до співвідношення креативності та інтелекту [2; 3; 7; 10; 11; 14] :

1. Креативність як незалежний від інтелекту фактор (Дж. Гілфорд, К. Тейлор). Згідно цього підходу, між рівнями інтелекту та креативності є незначна кореляція. Найбільш відомою концепцією є «теорія інтелектуального порогу» Е. П. Торренса: якщо IQ вище 120, творча здатність стає незалежною величиною.

2. Високий рівень розвитку інтелекту передбачає високий рівень творчих здібностей, і навпаки. При цьому інтелектуальна обдарованість

виступає в якості необхідної, але недостатньої умови творчої активності особистості. Головну роль у визначенні креативності відіграють мотивації, цінності, особистісні риси (Д. Б. Богоявленська, А. Маслоу та ін.)

3. Креативності як окремого фактору не існує. Цю точку зору поділяли й поділяють практично всі фахівці в області інтелекту (Д. Векслер, Р.Вайсберг, Г. Айзенк, С. Герберт та ін.).

В діагностичному процесі креативність поділяється на вербальну (словесне творче мислення) і невербальну (образотворче творче мислення). Для оцінки креативності використовуються різні тести дивергентного мислення, особистісні опитувальники, аналіз результативності діяльності [5; 10; 18].

Розумова відсталість – це виразне, незворотне системне порушення пізнавальної діяльності, яке виникає внаслідок дифузного органічного пошкодження кори головного мозку. Основним діагностичним критерієм розумової відсталості вважається кількісна оцінка інтелекту за стандартними психологічними тестами (коефіцієнт інтелекту) [4; 6; 15].

Недоліки пізнавальної, мовної, емоційно-вольової та рухової сфери розумово відсталих дітей багато в чому ускладнюють розвиток креативності. У них примітивні інтереси, елементарні потреби і мотиви, слабкість ініціативи, недолік допитливості, пізнавальні інтереси і потреби виявляються розвинені у меншій мірі, ніж в нормі. Ці фактори не сприяють креативності, а навпаки, перешкоджають її розвитку.

Розумово відсталі особи розвиваються, хоча на їх розвиток є певна межа. Для цих людей дуже важливо знайти собі захоплення, реалізувати свій творчий потенціал [8; 9; 12; 13; 16].

Для проведення дослідження було підібрано 40 розумово відсталих клієнтів Центру трудової адаптації для розумово відсталих інвалідів м Києва. Для більшої точності результатів була відібрана контрольна група,

яка складалася із 40 людей з нормальним інтелектуальним розвитком. З метою вивчення психологічних особливостей креативності у розумово відсталих, було обрано такі психодіагностичні методики: методика діагностики невербальної креативності Е. Торренса «Завершення малюнків» (адаптація А.Н. Вороніна), методика дослідження особистісної креативності Е.Е. Тунік, опитувальник креативності Дж. Рензуллі та методика діагностики вербальної креативності С. Медника (адаптація А.Н.Вороніна).

При проведенні дослідження виникали такі труднощі, як неуважність досліджуваних, небажання виконувати завдання методик, нерозуміння інструкції. Експериментальна група не впоралася з методикою діагностики вербальної креативності С. Медника. Виникли труднощі з розумінням інструкції, методика виявилася занадто складною для розумово відсталих осіб, тому її було вирішено не включати у дослідження. У двох осіб з експериментальної групи були труднощі при проходженні методики діагностики невербальної креативності Е. Торренса «Завершення малюнків». Один із досліджуваних не впорався з нею.

Результати, які були отримані в ході проведення методики діагностики невербальної креативності Е. Торренса наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Особливості невербальної креативності експериментальної та контрольної груп

Рівень прояву	Експериментальна група				Контрольна група			
	К-сть осіб		%		К-сть осіб		%	
	Ор	Ун	Ор	Ун	Ор	Ун	Ор	Ун
Низький	12	20	30	50	4	20	10	50
Середній	24	20	60	50	20	16	50	40
Високий	4	0	10	0	16	4	40	10

Результати, які були отримані в ході проведення методики діагностики особистісної креативності Е. Е. Тунік наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Особливості креативності експериментальної та контрольної груп

Показники	Середнє значення у експериментальній групі	Середнє значення у контрольній групі
Схильність до ризику	13	16
Допитливість	15	17
Складність	10	11
Уява	12	13

Результати, які були отримані в ході проведення методики діагностики особистісної креативності Дж. Рензулі наведені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Особливості креативності експериментальної та контрольної груп

Показники	Експериментальна група, к-сть осіб	Середнє значення	Контрольна група, к-сть осіб	Середнє значення
Низький	6	16	0	29
Середній	24		28	
Високий	10		12	

Був проведений кореляційний аналіз (U-критерій Манна-Уїтні), який показав, що розбіжності між двома групами знаходяться у зоні значимості, що означає наявність зв'язку між інтелектуальним розвитком та креативністю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз психологічних особливостей креативності у осіб з розумовою відсталістю показав

наявність зв'язку між інтелектуальним розвитком та креативністю. Експериментальна група поступається контрольній і за показниками оригінальності, і унікальності.

Варто зазначити, що з методикою С. Медніка, яка направлена на дослідження вербальної креативності розумово відсталі не впоралися: виникли труднощі з розумінням інструкції, методика виявилася занадто складною для осіб з розумовою відсталістю, тому її було вирішено не включати у дослідження. У двох осіб з експериментальної групи були труднощі при проходженні методики діагностики невербальної креативності Е. Торренса «Завершення малюнків». З цього ми можемо припустити, що особливості психічного розвитку впливають на якість виконання завдань та про те, що невербальна креативність розумово відсталих осіб розвинута краще, ніж вербальна. Проте значного відриву між експериментальною та контрольною групою немає, зокрема, і в експериментальній, і контрольній групі переважає середній рівень прояву невербальної креативності. Саме невербальна креативність виявилася найкраще розвинутою у осіб з розумовою відсталістю. Отримані результати дають можливість внести ще один аспект вивчення креативності, поповнити базу знань олігофренопсихології.

Отже, доречно розробляти підходи до розвитку творчих можливостей та реалізацію творчого потенціалу осіб з розумовою відсталістю, опираючись на невербальну креативність. Був зроблений крок до розв'язання протиріч між поглядами на зв'язок креативності та інтелекту, проте ця проблема потребує подальших досліджень більшої кількості осіб з розумовою відсталістю для ширшого розкриття цієї проблематики та розкриття нових аспектів.

Література:

1. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей: уч. пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: Изд. центр «Академия», 2002. – 320 с.
2. Василькевич Я. З. Креативність як інтегральна творча здібність: теоретичні основи вивчення / Я. З. Василькевич // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Психологія і педагогіка . - 2013. - Вип. 24. - с. 25-29
3. Василькевич Я. З. Особливості взаємозв'язку креативності з когнітивними та особистісними характеристиками студентів / Я. З. Василькевич // Психол. перспективи. - 2012. – с. 68-77
4. Детская психиатрия: Учебник / Под ред. Э. Г. Эйдемиллера. – СПб. : Питер, 2005. – 1120 с.
5. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – 2-е изд. – СПб. : Издательство «Питер», 2000. – 368 с. – (Серия «Мастера психологии»).
6. Забрамная С. Д. Психолого-педагогическая диагностика умственного развития детей. – М.: Просвещение, Владос, 1995
7. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. – СПб. : Питер, 2009. – 448 с. – (Серия «Мастера психологии»).
8. Исаев Д. Н. Умственная отсталость. - СПб.: Речь, 2007. 392 с.
9. Клиническая психология / Под ред. Б. Д. Карвасарского. – СПб. : Питер, 2002. – 960 с.
10. Любарт Т. , Муширу К. , Торджман С. , Зенасни Ф. Психология креативности. - М.: Когито-Центр, 2009. - 216 с.
11. Овчаров С. М. Проблема співвідношення інтелекту та креативності особистості / С. М. Овчаров // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка . - 2012. - Вип. 61. - С. 102-105

12. Петрова В. Г., Белякова И. В. Кто они, дети с отклонениями в развитии? - М., 1988.
13. Петрова В.Г., Белякова И. В. Психология умственно отсталых школьников. — М., 2002.
14. Рождественская Н. М., Толшин А. В. Креативность: пути развития и тренинги. — СПб.: Речь, 2006. — 320 с.
15. Рубинштейн С. Я. Психология умственно отсталого школьника / С. Я. Рубинштейн. – М. : Просвещение, 1986. – 192 с.
16. Синьов В. М., Матвеева М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини : Підручник / В. М. Синьов, М. П. Матвеева, О. П. Хохліна. – К. : Знання, 2008. – 359 с.
17. Туник Е.Е. Диагностика креативности. Тест Торренса. Методическое руководство. СПб.: Иматон, 1998.
18. Туник Е.Е. Психодиагностика творческого мышления. Креативные тесты. СПб.: СПбУПМ, 1997. 2-е издание: СПб.: Дидактика Плюс, 2002.